

KÜRESELLEŞME AÇMAZINDA ENERJİ SEKTÖRÜ VEYA AVRASYA'DAKİ "BÜYÜK OYUN" ve T.C.

Temel DEMİRER

Türkiye Ortadoğu Forumu Vakfı - Özgür Üniversite

ÖZET

Neo-liberal saldırganlığın kıskacındaki enerji sektöründe yaşanan kriz; küreselleşme ile enerji sektöründe devreye giren yeniden yapılanma ve özelleştirme ile birçok ülkenin politik, ekonomik, ekolojik boyutlu gündem maddesidir. Bunun yanında XXI. yüzyılın, yeni hegemonya ve paylaşımına mündemiç olduğu gidişatta, Kafkasya'dan Ortadoğu'ya uzanan zengin enerji yatakları Avrasya-Ortadoğu güzergâhında yeni bir biçimlenme girişiminin dinamiklerini oluşturuyor. ABD patentli Bakü-Ceyhan güzergâhı ile Avrasya'ya yönelik hayaller kuran T.C figüranlığıyla "Kızıl Elma"cı Enver Paşa'nın ilişkileri arasında paralellik kurulabilir. Washington-Moskova merkezli rekabette, özellikle 11 Eylül sonrasında T.C'nin payına düşecek olan en iyi ihtimalle "karşılıksızlık"; en kötü ihtimalle de yeni yıkım ve hüsrandır.

Kalecik'de mahpusundaki Hocamız, FİKRET BAŞKAYA'ya saygı ile...

"Globalizasyon" başlığı ile sunulan üçüncü küreselleşme dalgası, yerkürenin emperyalist-kapitalizm tarafından yeniden sömürgeleştirilmesine ve/veya paylaşımına denk düşen tarihsel süreçtir. Küresel altüst oluşa yol açan bu dinamik; ekonomik alanda neo-liberal talanda; politik alanda ise, tekelci siyasal gericiğin tiranlığında gerçekleşir. Henry Kissinger'ın, "Küreselleşme, ABD egemenliğinin diğer adıdır"; Thomas Friedman'ın, "Piyasanın görünmez eli, demir bir yumruk olmadan hayatta işlemezdi," diye betimlediği süreçte "globe", "küre" demektir ama, "global" kesinlikle küresel değil; doğrudan doğruya, "topyekûn", "total", daha doğrusu "totallerin totali", "yekûnların yekûnu"; kısacası "nihâî" anlamına gelir. "Nihâî yekûn" olarak, "global"; her şeyi kapsar; Mantık'taki tabiriyle, "kaplamı" sonsuz, dolayısıyla "içlemi" sifirdir. Bu bağlamda

1) Thomas Friedman, "Hızlı Bir Dünya İçin Manifesto", New York Times Dergisi, 28 Mart 1999.

yerküreyi, "ticaret özgürlüğü", "serbest piyasa" kutsamalarıyla, kapitalizmin küresel "Toplama Kampı"na dönüştürürken doğayı ve insan(lık)ı, hiçleştirerek geleceksizleştiren "Yeni Dünya Düzen(sizliği)" ("YDD"), adil olmayan asimetrik bir dünya yaratır.

"YDD" koşullarında enerji sorununun irdelenmesi: i-) Küreselleşmenin ekonomi-politiğinin; ii-) Uluslararası ilişkiler alanındaki aktör ve figüranlarının; iii-) Güçler dengesi(zliği)nin; iv-) Neden ve öne çıkan "ilk sonuçlar"ının saptanması gerektirir. Çünkü XIX. yüzyılın ortalarından XXI. yüzyıla değin yerkürede ekonomik ve sosyal kalkınmasının itici gücü olan enerji sektörü; uluslararası ilişkilerde "Büyük Oyun" olarak anılan çatışmalar ile yeniden yapılanmalarında eksenini oluşturur. "Üçüncü küreselleşme"nin hegemonik paylaşım odağı olan ve sürdürülemez kapitalist geliş(eme)me ile "Kuzey"in stratejik yönelişleri için büyük önem arzeden enerji kaynaklarına sahip olma eğilimi; sadece ekonomik-politik bir talan sorunu değil, aynı zamanda da bir ekolojik yıkım tehdididir.

Enerji kaynaklarına ulaşmak ve ekonomik kullanıma sunmak için ülkeler arasında büyük çekişmelerle başlayıp XX. yüzyıla damgasını vuran enerji sorunu, XXI. yüzyılda da önemini artırarak koruyacaktır. Bu nedenle "Küreselleşme Kısacında Enerji Sektörü veya Avrasya'daki 'Büyük Oyun' ve T.C'..." sorunu: i-) Küreselleşmenin ekonomik ve politik kaynakları ve uluslararası aktörlerinin; ii-) Dünya Bankası'nın "YUP" ile enerji sektörüne müdahalelerinin; iii-) "YDD" eksenli merkez-çevre düzen(sizliği)nin özelleştirme politikalarının ne tür tahribat ve bağımlılıklara yol açtığı; iv-) Dünyadaki enerji talebinin ve gelişme doğrultularının incelenmesinin;² v-) Türk(ıye) enerji sektöründeki yağmanın; vi-) Fosil enerji kaynaklarından petrolün, kapitalist otomobil uygarlığı için stratejik öneminin ve neden "Aşıl Topuğu"nu oluşturduğunun; v-) Enerji ile ekolojik yıkımın ilişkilerinin ve enerji tüketiminin toplumsal maliyetinin; vi-) T.C'nin enerji sektöründe "bölgesel enerji terminali" olma eğilimiyle iç içe geçen Avrasya senaryolarının; viii-) Hazar'dan Ortadoğu'ya uzanan tarihsel yeni "Büyük Oyun"un uluslararası bileşenleri ile Avrasya boru hatları soru(n)ları bağlamında T.C'nin olası siyasal sorunlarının; 11 Eylül dönemecinin yol açtığı altüst oluşların bütünselliğinde irdelenmesini "olmazsa olmaz" kılar.1

I-) ENERJİ SEKTÖRÜNDE NEO-LİBERAL DEREGÜLASYON VE KRİZ

Dünya kapitalizminin genelleşmiş resesyonu ile merkezden çevreye yönelen krizle sarsıldığı yerkürenin enerji sektöründeki krizi yeni değildir. "ABD'de yayınlanan 'Stratejik

2) BP şirketinin "Dünya Enerji İstatistikleri (2000)"ne göre, dünyada üretilen toplam petrolün yüzde 25.6'sını ABD tek başına tüketiyor, yani dörtte birinden fazlasını. (En yakını Japonya: 7.2) İşin ilginç, ABD, dünyada üretilen doğalgazın da dörtte birinden fazlasını (yüzde 27.2) tüketiyor. Bu kadar büyük bir tüketicinin, dünya petrol üretimindeki payı sadece yüzde 9.8'dir. Ancak ABD, dünya petrol rezervlerinin ancak yüzde 2.8'ine sahip. Üstelik, ABD'deki petrol kuyularında verim düşüyor ve üretimin de, bu tempoyla sürerse, sadece 10.4 yıllık ömrü var.

Enerji Politikası' başlıklı raporda, 'XXI. yüzyıl açılırken enerji sektörünün kritik bir noktada' olduğu, 'Krizin, ABD ve dünya ekonomisi üzerinde çok büyük etkiler yaratabileceği, ABD'nin dış politikasında köklü değişikliklere yol açabileceği' vurgulanıyor... Matthew R. Simmons da, 'Enerji Sektörüne Yatırım Yapmak: Kalbi Zayıf Olanlara Göre Değil', başlıklı tebliğinde, ABD'nin ve dünyanın son derecede ciddi bir enerji kriziyle karşı karşıya olduğunu ileri sürüyor... Rapora göre, krizin nedeni 'Yetersiz altyapı, ek kapasite yokluğunun getirdiği kısıtlamalar, hızlı küresel ekonomik genişleme, enerji sektöründe eğitimli işçi kıtlığı' ve nihayet 'deregülasyon ve serbest piyasanın önceden görülemeyen etkileri.' Diğer bir deyişle ekonomik altyapı sorunlarının yanı sıra en önemli etken: neo-liberal politikalar... 'Neo-liberalizmden daha önce kamu yatırımlarının yarattığı, şok emici ek-kapasite yastığı giderek aşındı ve tükendi'. 'Deregülasyon, enerji sektöründeki şirketleri, daha bir inatla kârlarını arttırmaya, rekabet kapasitelerini güçlendirmeye zorladı. Bu da pahalı fakat piyasaların yumuşak işleyişi için gerekli bir araç olan stokların hızla kısılmasına neden oldu'. Böylece geçen 10 yıl içinde enerji zincirinin çeşitli aşamalarında yedek kapasite hızla ortadan kalktı. Enerji sektörünün içerdiği 'kamu malı olma özellikleri dikkate alınmadığı' için deregülasyon ve serbest piyasa enerji sektörünü, ek-'kapasite kurmaktan, stok tutmaktan hiçbir çıkarı olmayan özel şirketlerin eline bıraktı, böylece son derecede kritik bir durum oluştu'... Toparlarsak, dünya ekonomisi enerji sektöründe kapasite kıtlığından kaynaklanan bir krizle karşı karşıya. Ancak bu kapasite kıtlığı sorununun neo-liberal politikalarla giderilmesi mümkün değil. Kamu sektörünün, piyasa düzenlemelerinin tekrar devreye girmesi gerekiyor"³

Bu koşullarda, Bush'un -"enerji açığı" yaygaralarıyla- 17 Mayıs 2001'de açıkladığı yeni enerji politikası ile nükleer enerji tartışmaları yeniden gündem maddesi kılınmıştır. (Çernobil faciasının acıları, tüm tazeliğiyle insanlığın belleğindeyken, hâlâ nükleer enerjiden vazgeçmeyen egemenler, yaşanan felaketlerin ardından sanki insan(lık)la alay ediyorlar!) Özetle enerji sektöründeki krize paralel olarak, nükleer enerji tellallığının hortladığı yerkürede; petrol krizleri sarsıntılarına paralel olarak enerji politikalarını kontrol etmek için kıran kırana bir yarış başlamıştır. Bu yarışta "serbest piyasa"nın kalesi ABD, uluslararası alanda enerji politikalarının etkilenmesi ve denetimi için, Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ile Kuzey patentli ekonomi-politik çıkarların savunuculuğunu üstlenmiş ve de enerji sektöründe özelleştirme ve serbestleştirme uygulamaları yoğun-yaygın-hızlı bir biçimde devreye sokturmuştur. Böylelikle enerjinin üretim, iletim ve dağıtımı daha önceleri kamu işletmeleri aracılığıyla yürütülürken, sektör, çokuluslu şirketlerin kapsama alanına girmiş ve kamu işletmeleri de devreden çıkartılmaya başlanmıştır. Kuzey ülkeleri başta olmak üzere, petrol-gaz ve elektrik sektöründe özel kesimin payı gittikçe artarken; işletmeleri özelleştirilmiş ve yeni yatırımlar özel sektöre "yap-işlet-devret" veya "yap-işlet" anlaşmalarıyla devredilerek, sektördeki kamu işletmelerinin payı küçültülmüştür.

3) Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Böyle Gelmiş Olabilir Ama Böyle Gider mi? - II", 30 Temmuz 2001, s. 13.

II-) TÜRK(İYE) ÖRNEĞİ!

EMO Kocaeli Şubesi Başkanı Sait Bülbül'ün ifadesiyle, "Türkiye, hidroelektrik potansiyelinin yüzde 30'unu, kömür potansiyelinin yüzde 20'sini, jeotermal potansiyelinin yüzde 2.97'sini ve rüzgâr potansiyelinin de yüzde 0.01'ini kullanırken";⁴ Türkiye'de egemen yaygaraların empoze etmeye çalıştığı üzere, "enerji açığı" veya "enerji krizi" değil; enerjinin yönetim ve istihdamı krizi vardır. Bu kriz ABD patentli ve dışa bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Kamu İşletmeciliği Geliştirme Merkezi Vakfı Genel Sekreteri Mehmet Yüksel Barkurt'un deyişiyle, "Türkiye, 1995'te ABD ve AB tarafından stratejik yatırım alanı olarak belirlendi. Enerji alanına yönelik dayatmalar, ABD, AB ve çokuluslu şirketlerin Avrasya çıkarmasının bir parçasıdır. Türkiye bu planda taşeron konumundadır."⁵

Tam da bu noktada; "Enerji açığı! Enerji kısıntısı! Enerji darboğazı!" gerekçeleriyle enerji sektöründe özelleştirme talanının önü açılıyor! Küreselleşmenin "neo-liberal kalkınma/ gelişme reçeteleri"(?!) insanlara "tek seçenek"miş gibi sunuluyor! "Gelişmiş" ülkelerin enerji tüketimi kalıbı ve oranları, "gelişmekte olan" ülkelere hedef olarak gösteriliyor! Bu gerekçelerin hepsi "YDD" patentli neo-liberal enerji politika(sızlık)larının tezgâhladığı manipülasyonlardır. Bunun bir diğer artısı ise, küreselleşmeci modernizmle (yani "YDD" talan ve yıkımına) maruz kalan doğanın hâli veya ekolojik felaket tehdididir! Söz konusu olumsuzluklara en iyi örnek, T.C'nin neo-liberal "serbest pazar" ekonomisinden kopya çektiği YİD (Yap-İşlet-Devret)'dir! Örneğin "Türkiye'nin YİD projelerinden satın aldığı elektrik fiyatının dünyada örneği yoktur. Elektrikğin kws'ini 14 sente satın alıp 6 sente satan ne şirket ne de devlet bulabilirsiniz. Böyle ticaret sadece Türkiye'de ve devlet ile yapılır!"⁶

O halde egemen enerji politikalarının yoğun bir biçimde tartışıldığı Türkiye'de, enerji sorununu yerli yerine oturtabilmek için öncelikle: i-) Türkiye'nin enerji kaynaklarını verimli kullanıp/kullanmadığının; ii-) Yatırımların hangi enerji kaynaklarına yönltilmesi gerektiğinin; iii-) Enerji sektörünün "serbest piyasa"cı serbestleştirme ve özelleştirme ile yeniden yapılandırılırken kamu çıkarının nasıl da tahrip edildiğinin; iv-) "Enerji kaynaklarını çeşitlendirmek gerekçe"si ile zincirlerinden boşanan Türk(İYE) egemenlerinin nükleer enerji çılgınlığının ne gibi bir anlam taşıdığıının; v-) Kapitalist otomobil uygarlığının saldırısına maruz kalan insan(lık) ve doğa açısından alternatif ve temiz enerjinin öneminin; vi-) Egemen enerji politikaları ile Anadolu'da kadim tarihin ve doğanın nasıl yok edildiğinin; vii-) Kapitalist tüketim ve israfa karşı enerji tasarrufunun; viii-) Enerji sektöründeki emperyalist talana karşı kamucu önlemler alınması soru(n)ları, sürdürülemez kapitalist sistem arkaplanında tartışılarak sergilenmelidir.

4) Sait Bülbül, "Nükleer Oyuna Tepkiler Sürüyor", Özgür Bakış, 6 Mart 2000, s.6.

5) Mehmet Yüksel Barkurt, "Enerjide Batı'nın Taşeronu Olduk", Cumhuriyet, 30 Kasım 1999, s.9.

6) Enis Berberoğlu, "Pahalı Elektrikğin Hikâyesi", Hürriyet, 17 Nisan 2000, s.12.

Yeri gelmişken Mercedes-Benz Türk'ün Başkanı Till Becker'in, "Talepte patlama var. Türkiye'ye araba yetiştiremiyoruz. Almanya'ya Türkiye'ye daha fazla araba göndermesi için yalvarıyorum," dediği⁷ ülkemizde, "özel teşebbüsün pazar ihtiyaçları"na göre örgütlenmiş ulaşım sektörünün enerji israfını ve karayollarındaki "trafik terörü"nü toplumsal-ekonomik maliyetini düşünebiliyor musunuz? Tüm bunlar böyleyken; "enerji eksikliği"nden, "krizi"nden veya "nükleer enerji ihtiyacı"ndan söz edenlerin; biraz da kapitalist otomobil "uygarlığı"nın israfına ve tahribatına kafa yormaları gerekmiyor mu?!

Dünya ve Türkiye'ye dair ifade ettiklerimizi toparlarsak: i-) Sürdürülemez kapitalizmin küreselleşme serüveninde enerji sorununu; politik, ekonomik ve ekolojik boyutlu stratejik bir önem taşımaktadır. ii-) Küreselleşmeci serbest piyasa müdahalesi enerji sektöründeki etkisini sürdürdükçe enerji krizi daha da derinleşerek, yaygınlaşacaktır. iii-) Kapitalist küreselleşme ile enerji sektöründe devreye giren yeniden yapılanma ve özelleştirme birçok ülkenin gündem maddesidir. Ve de enerji sektöründeki Kuzey patentli küreselleşme talan ve tahakkümüne "Hayır" demek; fiilen anti-emperyalist kamuculuktan yana tavır koymaktır.

III-) ENERJİ SİYASASI YA DA "BÜYÜK OYUN"

XXI. yüzyılın, yeni bir emperyalist hegemonya ve paylaşımına mündemiç olduğu gidişatta, Kafkasya'dan Ortadoğu'ya uzanan zengin enerji yatakları ve su kaynakları ile geniş pazarlar; Avrasya-Ortadoğu güzergâhında yeni bir biçimlenme girişiminin dinamiklerini oluşturuyor. Geniş bir spektrumda -kimilerine "olgucu" ve "ayrıntıya boğulma" gibi gelse de- irdelenmesi gereken devasa ölçekli Avrasya sorunsalı: i-) SSCB'nin likidasyonu ile başlayan "YDD"; ii-) Hazar enerji güzergâhı; iii-) Kafkasya, Çeçenya'daki İslâmi direniş, Gürcistan, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki "Dağlık Karabağ" sorunu; iv-) İran faktörü; v-) Körfez Savaşı ile Irak'taki Saddam olgusu; vi-) Oslo'nun çökmesi ve İntifada'larla sarsılan Filistin'deki Şaron'lu İsrail Siyonizmi; vii-) Suriye'deki Beşir Esad belirsizliği; viii-) Neo-Enverist hayalleri depreşen T."C"nin 28 Şubat süreciyle ihya edilen "militarist modernizasyonu"; ix-) Putin'li BDT; x-) "Yükselen güç" Çin; xi-) AB'nin "farklı" Avrasya-Ortadoğu politika(sızlık)ları; xii-) Dünya jandarmasının Bush ile saldırgan muhafazakâr restorasyonu yaşarken 11 Eylül'le altüst olan yerkürenin çok aktörlü, çok figüranlı bütünselliğinde irdelenmelidir...

"Büyük Oyun"ların oynandığı Avrasya-Ortadoğu güzergâhında inşa halindeki tarih, yeterince -hatta yeterinden de fazla!- patlayıcı biriktiriyor; emperyalizmin "Drang Nacht Osten/ Doğuya Açılış" saldırganlığıyla sahneye çıktığı Avrasya'da yoğun bir etkinlik mücadelesi yaşanırken; bölgesel pazar ve kaynakların paylaşımı konusunda her yöntemin mubah sayıldığı kıran kırana rekabet sürüyor. Reuters Ajansı'nın da, "Hazar bölgesi, büyük enerji kaynaklarıyla büyük güçlerin oyun alanıdır,"⁸ vurgusuyla betimlediği soruna ilişkin

7) Seçkin Ürey, "Türkiye'ye Araba Yetiştiremiyoruz", Milliyet, 8 Haziran 2000, s.11.

olarak, ünlü İngiliz coğrafyacısı Sir Harold Mackinder daha 1904 yılında, "Avrasya'ya hükmeden dünyaya hükmeder" tezini ileri sürmüştü. Bu görüş, ABD'nin XXI. yüzyıldaki "ulusal stratejisi"nin temel gerekçesini oluşturuyor. Dünya nüfusunun yüzde 75'ini barındıran Avrasya, yeryüzünün bilinen enerji rezervlerinin yüzde 65'i ile çok zengin maden kaynaklarına sahip ve de dünya GSMH'nin yüzde 60'ını üretiyor.

"YDD" kapsamında ABD emperyalizminin savaş stratejisine rengini veren başlıca unsur, enerji koridorları üzerindeki tahakkümdür. Örneğin, "Dönemin ABD Dışişleri Bakanı James Baker, Ağustos 1990'da Körfez konusunda New York Times'a verdiği mülakatta şöyle diyordu: 'Petrol konuşuyoruz. Anlıyor musun? ABD'nin çıkarları için hayati olan petrol'... Körfez'den sonra sıra Hazar Havzası'ndaki enerji kaynaklarının paylaşılmasına geldi..."⁹ Hazar'daki rekabetin Washington-Moskova merkezli olduğu herkesin malumu: İran'ın Hazar'daki talepleri de bu çerçevede biçimleniyor. Washington Avrasya'da Rusya, Çin ve İran'ı Amerikan çıkarlarının önünde engel olarak görürken; bu durumdan müthiş rahatsız olan Rusya'nın karşı atağı ise, Sovyetler zamanında kurulmuş ekonomik-siyasi ilişkileri, ABD'ye karşı baskı unsuru olarak kullanıp, İran'la bölgesel ittifakın temellerini atmaya yöneliyor. Bununla da sınırlı kalmayıp, daha geniş kapsamlı Asya politikası izleyerek Çin'le "Şanhay Platformu"nu oluşturuyor. Asya ülkeleri arasında Rusya-Çin merkezli birliklerin olanaklarını artırıyor.

Bill Clinton'ın, "Tüm dünya açısından, enerji yollarımızın kolaylıkla kesilebileceği bir noktadan değil de, birden fazla kaynaktan geçmesini sağlayan bir sigorta poliçesi olacaktır,"¹⁰ diye nitelediği Bakû-Ceyhan güzergâhı ile ABD'nin, Rusya'nın Avrasya'daki stratejik çıkarlarına zarar verme yönelişi karşısında BDT Dışişleri Bakanı Igor Ivanov Financial Times'da Batı'yı ikiyüzlülükle suçladı.¹¹ Enerji Bakanı Viktor Kalyuznin'in, "Hazar Denizi'nin statüsü açıklığa kavuşana kadar, Hazar Projesi'nin risk düzeyi yüksek kalacaktır,"¹² demesine paralel olarak Vladimir Putin'in, Ocak 2001'de Azerbaycan'ı ve İran Cumhurbaşkanı Hatemi'nin, "Bakû-Ceyhan projesine karşı blok oluşturma isteği"ni açıkladığı BDT ziyareti (Mart 2001) ile Hazar'ın statüsünün fiili olarak tartışmaya açıldı. Tüm bunlar, Haydar Aliyev'e yönelik suikast girişimlerinin yoğunlaşmasına¹³ eklendiğinde, ABD ile T.C'nin uyularını kaçırıyor. Ayrıca sır değil: BDT, Azerbaycan, İran, Türkmenistan ve Kazakistan, Hazar'ın statüsü konusunda farklı görüşleri savunuyor. Hazar'da komşuları sıcak çatışma noktasına getiren büyük petrol oyunu, 4 trilyon dolar değerindeki petrol rezervi üzerinde dönüyor.

8) Reuters Ajansı, aktaran: "Petrolde Kazanan Yok", Cumhuriyet, 29 Nisan 2000, s.13.

9) Emin Gürses, "Kafkasya, Petrol ve Jeopolitik Strateji", Cumhuriyet, 15 Ağustos 1999, s.9.

10) Bill Clinton, Reuters, 19 Kasım 1999.

11) Igor Ivanov'un Financial Times, 16 Kasım 1999.

12) St. Petersburg Times, 19 Kasım 1999.

13) Bkz: "Aliyev Menzilde", Radikal, 5 Şubat 2001, s.9; "Aliyev'e Darbe Engellenmiş", Radikal, 29 Ekim 2001, s.10.

IV-) T.C.'NİN AVRASYA SERÜVENİ

Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı'nca düzenlenen "XXI. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu, Politikası ve Stratejisi" konulu Sempozyum'da Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Nahit Şenoğul şunları diyor: "Avrasya coğrafyasının merkezi konumunda olan Türkiye'nin (...) XXI. yüzyılda (...) YDD'nin oluşturulması sırasında kendini dünyadan soyutlaması mümkün değildir. Türkiye, dünya politikasında mutlaka ciddiye alınması gerekli bir ülkedir. Başlangıçta güçlü bir bölge devleti olmayı hedefleyen Türkiye, artık çitayı yükselterek dünya devleti olma aşamasına gelmiştir. Eğer başka güçlerin hazırladıkları senaryolar içindeki küçük rolleri oynamak istemiyorsak, XXI. yüzyılın politika ve stratejilerini şimdiden belirleyecek senaryo yazan ülke konumuna ulaşmalıyız."¹⁴ Aynı Sempozyum'da emekli Orgeneral Süreyya Yüksel'in işaret ettiği bir diğer nokta da şuydu: "ABD küresel düzeyde tek başına dans eder gözüke de, onu izleyen, bölgesel ve küresel düzeyde piste çıkmak isteyen ülkeler var. Türkiye bunlardan biridir."¹⁵ Avrasya hayallerine tercüman olan bu tutumlar, T.C.'nin, Avrasya'ya yönelik ABD senaryolarındaki yeri ile -yer yer farklılıkları olsa da!- Alman emperyalizminin piyonu "Kızıl Elma"cı Enver Paşa'nın ilişkileri arasında bir paralellik kurulabilmesine imkân sağlıyor...

Ancak hiçbir şey, holding medyasının "Tarihi Zafer" manşetleri atması kadar kolay değildir. i-) BDT-İran-Ermenistan engeli; ii-) ABD'nin Avrasya enerji hatları konusunda ("bütün yumurtaları aynı kaba koymayan") "jeo-stratejik çoğulculuğu"; iii-) Düne kadar Bakû-Ceyhan güzergâhının önünde Rusya, İran ve kimi petrol tekelleri engeli varken; 11 Eylül sonrasında değişen dünya dengeleri ve bölgesel belirsizliklerin bu projenin önünde diktiği engeller yanında ABD'nin Afganistan saldırısıyla boru hattı güzergâhının istikametini değiştirme olasılığı; iv-) T.C.'nin aşamadığı ekonomi-politik krizin yarattığı dezavantaj ile enerji sektöründeki -Bizans entrikalarına rahmet okutan ve Borjiyalara parmak ısırtan- "Büyük Oyun"un T.C. açısından daha da giriftleşmesine yol açmıştır. Örneğin biraz eskilere giderek anımsayalım: Ortadoğu ve Orta Asya üzerine araştırmalarıyla tanınan, Harvard Üniversitesi'nde siyaset bilimi okuyup master yaptıktan sonra 20 yıl süreyle ABD Dışişleri Bakanlığı hizmetinde bulunup bunun üç yılında İstanbul Başkonsolosluğu'nda çalışan, bu arada Amerikan İstihbarat Örgütü CIA'nın Ortadoğu masasında görev yapan Graham Fuller, "ABD Afganistan'da istikrar istiyor. Ayrıca hem ABD, hem de Pakistan, Türkmen doğalgazına ulaşacak alternatif bir yol arıyor. ABD bu hattın İran'dan geçmesini istemiyor. Rusya'dan geçen çok hat var. Dolayısıyla bir alternatif gereksinim var. ABD ve Pakistan bu nedenlerle Afganistan'da istikrar istiyor. Ama bu pek gerçekçi değil,"¹⁶ dememiş miydi?

14) Nahit Şenoğul, "Türkiye Gücüne Güvenmeli", Cumhuriyet, 8 Aralık 1999, s.8.

15) Süreyya Yüksel, "Türkiye Gücüne Güvenmeli", Cumhuriyet, 8 Aralık 1999, s.8.

16) Ömer Bayraktar, "Entellektüel Bakış: Graham Fuller ile Söyleşi", Milliyet, 9 Ekim 1996, s.8.

Küreselleşme Açmazında Enerji Sektörü veya Avrasya'daki "Büyük Oyun" ve T.C.

Erhard Haubold'un deyişiyle, "11 Eylül sonrası gelişmeler, ABD'yi Güneydoğu Asya'da da senarist koltuğuna oturttu. Washington bir zamanların sadık müttefiki İslâmabad'la ilişkilerini yeniden kıvama getiriyor. ABD'nin Pakistan'ın lojistik desteğine ve geçmişte Taliban'ı beslemiş istihbarat servisinin (ISI) yardımına ihtiyacı var. (...) Afganistan için 'Büyük Oyun'a artık yeni oyuncular katılıyor. Başta kadim düşmanlar ABD ile Rusya, İran, Hindistan ve üç Orta Asya cumhuriyeti var."¹⁷ Ayrıca George Monbiot'un ABD'nin Afganistan saldırganlığı konusundaki şu uyarıları çok ilginçtir: "Afgan topraklarında biraz petrol ve doğalgaz var ama rezervleri ona temel bir stratejik önem kazandıracak kadar fazla değil. Oysa kuzey komşuları, gelecekte küresel tüketim açısından hayati rol oynayabilecek rezervlere sahip. Şimdi ABD Başkan Yardımcısı olan Dick Cheney, 1998'de büyük bir petrol şirketinin başındayken, 'Hazar havzası kadar hızlı stratejik önem kazanan başka bir bölge olacağını sanmıyorum' diyordu. Tabii, buradaki petrol ve doğalgaz taşınmadığı sürece kıymeti yok. Ekonomik, ve siyasi bakımdan tek mantıklı rota da Afganistan'dan geçiyor.

Hazar Havzası'ndaki bütün fosil yakıtlarını Rusya veya Azerbaycan üzerinden taşımak, Rusya'nın Orta Asya cumhuriyetleri üzerindeki denetimini büyük ölçüde genişletir; oysa Batı 10 yıldır tam da bunu engellemeye uğraşüyor. Öte yandan boru hattını İran'dan geçirmek, ABD'nin yalıtılmaya çalıştığı bu rejimi zenginleştirir. Çin üzerindeki uzun yoldan göndermek, stratejik sorunlar bir kenara, karşılanamayacak kadar pahalıya patlar. Fakat Afganistan'dan geçecek bir boru hattı ABD'nin hem enerji arzını çeşitli bölgelere paylaşırma, hem de dünyanın en kârlı pazarlarına nüfuz etme hedeflerine uygundur. (...) Araştırmacı Keith Fisher'in vurguladığı gibi, Afganistan'daki savaşın muhtemel ekonomik sonuçları, müttefiklerin Hazar'dan Avrupa'ya petrol ve doğalgaz taşıyacak bir boru hattı etrafında 'Koridor 8' diye bir ekonomik bölge oluşturma planı yaptığı Balkanlar'daki savaşın muhtemel sonuçlarıyla benzer olacaktır."¹⁸

V-) "SONUÇ YERİNE" BİRKAÇ NOT

Avrasya'nın yarı-bakir petrol alanları üzerine yürütülen ka-pışmada, ABD için esas sorun, petrol üzerindeki kâpışmanın yol açacağı süreçlerin sonuçlarıdır. Bu süreç ise, engebelerle dolu tehlikeli bir serüvendir. Rusya, yeniden "Büyük Güç" olma iddiasına sarılmıştır. 1990'ların ezik, hırpalanmış ve düşkünleştirilmiş Rusya'sının yerini, şimdi kendi egemenlik bölgelerini yeniden derleyip toparlamaya girişmiş, bunun için gerekli her adımı atmada kararlı, kendine güvenini tazelemiş bir "yeni bir" Rusya almıştır. Bu Rusya, artık, ABD'nin sınırsız-dizginsiz yayılmasının kendi egemenlik alanlarına sıçramasının önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır.

17) Erhard Haubold, "Afganistan İçin 'Büyük Oyun'...", Frankfurter Allgemeine, 18 Eylül 2001.

18) George Monbiot, "Washington'ın Bir Rüyası Var", The Guardian International, 23 Ekim 2001.

Gerek Hazar Havzası'nda, gerekse Avrasya üzerinde ve petrol-doğalgaz güzergâhı konusundaki çatışmaların etrafında döndüğü ana eksen, ABD emperyalizminin "Asya'nın da efendisi" olma girişimi -ile buna ulaşmak için yarattığı araçlar- ve politikalarıdır. Sorunu yalnızca petrol kaynaklarıyla il-gili bir sorun olarak görmek, bu sorun her-hangi bir biçimde çözüldüğünde emperyalizmin dünya çapındaki haydutluklarının son bulacağı gibi yanlış değerlendirmeye yol açabilir. "YDD" kaosuyla yükselen çelişme, emperyalistler arasındaki çelişmedir: Enerji kaynakları ve güzergâhı çatışması, bunun en net göstergesidir.

ABD'nin, "Tüm yumurtaların aynı sepete konmamak" diye gerekçelendirip; "jeostratejik çoğulculuk" konsepti ile formüle ettiği; emperyalist-kapitalist saldırganlığın "Aşıl Topuğu"nu oluşturan enerji sektörüne yönelik düzenlemesi karşısında; T.C'nin günebirlik, palyatif önlemlerle "vaziyeti savuşturmamak" manevralarının prim yapmadığı -küresel çöküntü ve altüst oluş içinde- boş vaatleri göklere çıkartan popülist yaklaşımların bir geleceği yoktur... Ya "Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan; Rusya Federasyonu'nun Kafkasya'daki faaliyetlerinden duydukları rahatsızlıklar üzerine bir araya gelerek üçlü bir güvenlik paktı kurma girişimi başlattılar"!¹⁹ T.C, bir MGK toplantısında oluşturulan "Ankara'nın yeni Orta Asya inisiyatifi, askeri ilişkilerin güçlendirilmesi, bölgesel sorunlara 'özel ilgi' gösterilmesi gibi noktalar içeriyor. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu Bakû'daki temasları sırasında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Azerbaycan ordusunu yeniden yapılandırma çalışmaları ile ilgilendi"²⁰ vb'leri, vb'leri mi? T."C"nin (neo-Enverizm'in fotokopisi mahiyetindeki) Avrasya beklentileri en iyi ihtimalle "karşılıksız"ken, en kötü ihtimalle de yeni yıkım ve hüsrana mündemiçtir...

19) Serkan Demirtaş, "Rusya'ya Karşı Kafkaslar'da Üçlü Blok", Cumhuriyet, 12 Ocak 2000, s.8.

20) Ayhan Şimşek, "Türkiye'den Orta Asya Atağı", Cumhuriyet, 24 Ağustos 2001, s.8.